

AFTEN POSTEN

Aftenposten

Dramatisk lærdom

7/4-90

Det er sagt at «historien gjentar seg aldri». Men det er bare en forvrengning av en sats fra oldtidens store historiker Thukydides, som hevdet det motsatte. Sterkt begrunnet er George Santayanas kjente setning: «Den som ikke kjenner sin egen historie, er dømt til å gjenta den.» Derfor er minnet om 9. april for 50 år siden fundamentalt: Vi må erkjenne konsekvensene av den dramatiske lærdom som tragedien ga, samtidig med at vi markerer vår dyptfølte takk til dem som ofret alt i kampen for friheten.

Historien har gjentatt utallige ganger sine bevis for at visse farlige trekk i menneskenaturen forandrer seg langsomt, om de gjør det i det hele tatt: Ledere for autoritære stormakter vil gjerne utnytte enhver mulighet til å styrke sin makt ved å vinne strategiske fordeler på andres bekostning, hvis risikoen er liten. Og når makter er inne i en kamp på liv og død, kan de lett skyve alle moralske hensyn til svakere folk til side.

101919

Skremmende

Dette fikk man se skremmende tydelig under første verdenskrig. Hitlers makt- overtagelse i 1933 gjenopplivet risikoen. Likevel ville ingen norsk regjering ta tilstrekkelige hensyn til slike historiske lærdommer før ulykken rammet oss 9. april 1940.

Norge hadde redusert sitt forsvar til et slags museum i avspenningsperioden fra 1920-årene. Mange ville ikke ha noe militært forsvar i det hele tatt, bare et «vaktvern», som ikke skulle kunne føre krig. Dette fikk ikke flertall som program, men ble nesten gjennomført i praksis.

Da så avspenningen ble avløst av ny spenning, maktet flertallet i Norge ikke å omstille seg tilbake til den skremmende virkelighet. Man valgte å tro at Norge kunne unngå å bli trukket inn i en ny krig, som vi hadde klart under første verdenskrig. Men man ville ikke forstå at man den gang hadde berget nøytraliteten på grunn av forhold som ikke lenger forelå: I 1914 hadde Norge et sterkt forsvar. I 1930-årene var nesten alt for- eldet.

Mulighetene ødelagt

Heller ikke etterat krigen ute i Europa var brutt ut i

1939, maktet den politiske ledelsen i Norge å gjøre noe realistisk for å styrke den militære beredskapen. Man ville ikke bruke noe særlig til utbedring av de kystfestningene man tross alt hadde, ikke engang øve mannskaper til å skyte med skarpt med de gamle kanonene! Flere batterier hadde ingen betjening. Minene til sjøforsvaret ble liggende på land. Hærens stående styrker var små og dårlig øvet. Systemet for mobilisering var altfor tregt.

Dette ødela mulighetene for å avvise et angrep, noe som ellers slett ikke ville ha vært umulig. Det var små tyske hærstyrker som nådde Norge i første angrepsbølge. Tyske skip passerte på nært hold norske våpen som kunne ha senket dem hvis de bare hadde vært skikkelig vedlikeholdt og bemannet. Krysseren «Blücher» kunne ha fått følge av mange flere til bunns hvis overkommelige forberedelser hadde vært gjort fra norsk side.

Lett bytte

Men Norges viktigste mål

måtte jo være å hindre at et angrep ble satt i gang. Det katastrofale ved den norske politikken var først og fremst at den fikk stormaktene til å tro at Norge ikke ville forsvare seg, eller bli et lett bytte. En svak beredskap befestet inntrykket av at Norge manglet forsvarsvilje.

Det tyske «Tredje Rike» hadde rovdirets karakter. Likevel åpnet Norges regjering og storting ubevisst en mulighet for at dette brutale regime kunne vinne strategiske fordeler hos oss, for en lav pris: I Norge kunne Tyskland skaffe seg fordelaktige baser for sine fly og under- vannsbåter under krigen mot Vestmaktene.

Risiko

Samtidig fryktet tyskerne at Vestmaktene skulle bli fristet til å skaffe seg baser for sin krig mot Tyskland. Den norske regjering hadde riktignok forsikret at den ikke ville gå med i krigen mot nazismen. Men etter tysk tankegang måtte det være fare for at Vestmaktene tross dette ville bruke norsk territorium til sine militære

formål, når Norge selv gjorde så lite for å kunne hindre det. Denne frykt var ikke ubegrunnet.

Likevel var flere tyske militære betenkt over risikoen ved angrepet. Men konklusjonen ble at den ikke var for stor. Man la til grunn at et angrep ikke ville møte særlig stor militær motstand fra norsk side. Norges egen regjering hadde utilsiktet bidradd til denne skjebnesvangre vurdering, ved sin fatale mangel på militær krigsforberedelse. Troen på fred medvirket til krig!

Må ikke glemmes

Den største ære for at det likevel ble mulig for Norges statsmakter å komme seg unna tyskernes kupp, tilkommer de norske militære som tross alt straks tok opp kampen med de elendige våpnene de hadde, og stortingspresident C. J. Hambro. Kong Haakon, og Hambro, ga regjeringen Nygaardsvold mot til å fortsette kampen. General Otto Ruge ble en stor inspirator for forsvarsinnsatsen. Men det nyttet ikke å improvisere hjelp fra de alli-

Den øverste militære leder for de tyske styrkene i Norge, general Nicolaus von Falkenhorst (med hånden til luen), paraderer forbi Universitetet sammen med tyske generaler og en admiral i april-dagene i 1940. De norske politimennene var beordret til å holde orden. (Foto: NTB/Bundesarchiv)

erte: Militær støtte må være planlagt i fred for å bli effektiv i krig.

Til å begynne med var forvirringen overveldende. Men Norge samlet seg til en krigsinnsats som generasjoner kan være stolte av. Det ble utført tusenvis av helte- dåder i motstandskampen ute og hjemme. Vårt land ga sitt bidrag til nazismens fall. Men vi hadde bidradd mer hvis vi hadde hindret at nazistene fikk bruke vårt land til sine formål. Erfaringene fra 1940—45 må aldri bli glemt under arbeidet for fred og frihet!